

Müellif: Rızaeddin Fahreddin

Dergi: Asrî Müslümanlık

Tarih: Rebiulevvel 1344

Mecmûamızda terbiye bölüğü açacağımızı yazmış idik. Bu günde dâhilî Rusya Müslümanlarının “Diniyye Nezâreti”nde reislik vazifesinde bulunan ve birçok kıymetli eserleriyle meşhur [...] âlimimiz Rızaeddin Fahreddin hazretlerinin İstanbul Türkçesine çevrilen olan aile terbiyesine dair bir kitabı elimize geçti.

Ziyâde ehemmiyetli olduğunu nazar-ı itibara alarak Asrî Müslümanlık Mecmûası’nın terbiye kısmına tefrika suretiyle basmaya karar verdik.

Mündericesi şunlardır:

Medhal - Aile ve kadın - Kadın ve terbiye - Çocuk terbiyesi ve kadın - İyi terbiye ve fenâ terbiye - Güzellik ve kadın - Alınacak kadın - Küfüvlük - Yaşta Muvafakat - Düğün - Zifaf - İzdivaç ve muhabbet - Bilumûm kadın vazifesi - Erkeğin vazifesi - Talak ve mufârakat - Taaddüd-i zevcât - Peder ve vâlide vazifesi - Evlendirmekte ana ve babanın vazifesi - Çocuk terbiyesi - Hüsn-i muâşeret - Aile, din dünya - Aile ve ülfet - Hizmetçiler, Çocuk bakıcılar, komşular dostlar ve ziyaret

MEDHAL

Aile teşkil etmek memleket teşkil etmek kadar mühimdir. Ailenin edebî ve siyasî hallerini güzel bir surette kurmak, aile denilen küçük memleketi idare etmek demektir. Aile teşkil etmek hususundaki esasâtı bilmek ve hayatı da o esasâta tatbîk etmek yolunu düşünmek - bilhassa biz Müslümanlar için- en mühim bir iştir.

Zira aile ahvâli düzgün olmadığı ve terbiye usûlüne bina edilmediği takdirde ne kadar büyük olursa olsun hiçbir millet dünyada yaşamaz. Milletlerin şereflerini yükseltecek şey milyonlar ile addedilen askerler dünya cesametinde olan zırhlılar olmayıp belki pek az vakitte

gördüğümüz yahut hiçbir vakit nazar-ı itibara almadığımız ailelerdir.

Ailenin nizâmı olmazsa veyahut intizâmı bozulursa fenâ eseri bütün millete sirâyet eder. Fazilet yerine rezalet, terakkî yerine tedennî temel atar.

Marifetli milletler fâideli sanatlara iki el ile sarıldıkları halde bizlerde en lüzumlu hünere olsun itibar edilmediği, Rusların edîpleri kendi milletlerini müskirât içmekten ve kumar oynamaktan men etmek için suya düşmüş çocuğunu kurtarmaya uğraşan baba gibi gayret ettikleri halde bizlerde pek çok edîplerin bu hale kendileri müptelâ oldukları; medeni kavimlerde en âdî kimselerin haneleri terbiye ve ahlâk dersleri verilecek dershaneler olduğu halde bizlerde ön safta tutulan muteber familyalar, medeniyeti medeni kavimlerin hayat ve telbîslerine imrenmekten başka bir şey bilmeyip maymun gibi taklit ettikleri; âlimleri hakiki ilimleri öğrenip durdukları halde pek çok ders-i âmlarımızın dersleri safsatadan başka bir şey olmadığı; mollaların ise safsata ile vakit geçirdikleri veyahut laklaka ile oturdukları; ibadethanelerimiz viran kaldıkları halde; dul kalmış kadınlara, ihtiyarlayıp aciz kalmış zayıflara muâvenet etmek, peder valideden yetim kalmış çocuklara hünere öğretmek için muallimlere para verilmediği halde masum delikanlılarımızı avlayan fâhişelere bol bol paralar ihsân edilebildiği ve bu gibi fenâlıklarımızın sebebi nedir?..

Bu suale verilecek cevap: “Bunların sebebi, ailelerimizin ahvâlinin bozuk olmasındandır.” demekten ibarettir.

Aile ahvâlini düzeltmek veyahut düzgün halde devam ettirmek en lüzumlu bir iş olduğundan dünyanın en büyük feylesofları ve her milletin meşhur âlimleri ömürlerinin kıymetli saatlerini bu hususa sarf etmektedirler.

Aileleri ıslâh etmek yolunu ve terbiye usûlünü beyan eden kitap pek çok ise de buna olan ihtiyacı da kalemle yazıp bildirmek son derece güçtür. Her adam başına bir risâle yazılırsa yine çok görülmez. Aile ıslâhı hakkında yazılan risâlelerden çoklarını okuduğum gibi âlî fikirli âlimler kaleminden dökülmüş incilerden kudretim yettiği kadarını almış idim.

Selefler eserini haleflerine bırakmakta vâsıta olmak ümidiyle işbu risâleyi yazdım.

İlim ve amel âşıkları belki okumak zahmetine müsavî olacak kadar istifade edebilirler zannındayım.

I

Aile ve Kadın

Erkek ile kadının meşrû surette içtimâ etmelerinden yani bir kalp ve bir vücut olmalarından aile teşkil olunur. Erkek kendisi için bir kadın intihâb etmekle dünya yaşayışında şâdlık ve kaygısında bir arkadaş, tabir-i diğerle her bir ak ve kara günlerinde sığınacak ve tesellileriyle ile mütesellî olacak bir sırdaş bulmuş olur. Kadın âdemoğlunda olan halleri güzellendirmeye sebep olucu, katı gönüllerini yumuşatıcı ve insanları ülfet etmelerine bâis, belki insanları canavar olmayan insan edici bir kuvvettir. Zirâ dostluk ve akrabalık gibi şeyler ne kadar kuvvetli olursa olsun aile teşkil etmek kudretinde bulunmaz. Binâenaleyh kadın hizmetçi değil belki ailedir. Bu sözde mübalağa var zannedilmesin! Çünkü erkekler ailenin reisleri olduğu halde kadınlar reis tasarrufunda olan ailenin asıl rükünleri ve ve hânenin müdireleridir. Büyük bir zatın dediğine göre, kadın idaresinde olmayan eve ev demek doğru olmaz ve kadın arasında olmayan bir evde oturanlara da aile denilmez. Kadın - salihâ olmak şartıyla- dünya ve âhiretin saadetine en birinci sebep olduğu gibi her türlü rahat da onun eline emanet edilmiştir.

Hayırlı kadın tükenmez hazine olmakla beraber bu dünya seferinde erkeğine yoldaş, çektiği meşakkatlerde tesellî edecek arkadaş, ağırlıklarda itkâ edilecek bir istinâd olur.

Hayırlı kadın erkeğinin malını hıfz eder, erkeğinin başına gelen felaketleri izâleye kuvveti yetmediği gayretli bir asker gibi erkeğini müdâfaa etmek için olanca kuvveti sarf eder.

Çok vakit olur ki bazı şeylerde iktisâd edip hiç kimsenin haddi olmaksızın az çok mal toplayıp en dar bir vaktinde erkeğine çıkarıp verir, erkeğini şâd eder.

Kadın, ailelerin rüknü demektir. Eğer aile sefîneye teşbih edilecek olursa şüphesiz kadın sefînenin dümenini teşkil eder. Vapurlar seyr ü seferinde dümenin hareketine tâbi oldukları memleket misalinde olan aileler içinde olan kadın hareketine tâbi olurlar. Lakin vapurun dümeni kumandanın emrine göre hareket edildiği halde kadın yalnız kendisinin terbiyesine münâsip vechile hareket eder. Gözümüzün önünde bulunan milletlerin ahvâli her vakit kadınların ahvâliyle münasebettâr olduğu şu davanın doğru olduğunu ispata kâfîdir. Meselâ kadınları terbiyeli olan millet terbiyeli, kadınları terbiyesiz olan millet terbiyesiz. Kadınları

faâil ve idareli millet zengin, kadınları tembel veyahut müsrif olan millet fakirdir.

II

Kadın ve Terbiye

İnsanlar ahlak ve terbiye hususunda kadınlardan başka kimseye tâbi değildirler.

Büyük mekteplerde yüksek fikirli zatlardan tahsîl edenler olabilir lakin bu gibi kimseler hem onlardan almış oldukları terbiye ile yaşarlar hem de bu terbiyeyi hayatlarının sonuna kadar saklarlar. Bu sebeptendir ki muhterem feylesoflardan biri “İnsanlar her vakit, kadınların istediği olacaklardır. Eğer büyük ve faziletli adamlara ihtiyacınız olursa kadınlara büyüklük ve fazilet öğretiniz!” demiştir.

Bu söz altın ile yazılmaya lâayık ve doğru bir sözdür!

Zira terbiyeli bir kadın ana ve anasını, erkek ve çocuğunu velhâsıl bütün aile halkı ile dost ve akrabalarına hatta hizmetçilerini terbiye edip hüsn-i ahlâkı ile memnun eder, kendisi de bahtiyâr yaşar.

Fakat terbiyesiz bırakırsa ömürlerini berbat eder, kızlık ve analık gibi dünya ve ahiret nimetlerinden mahrûm kalır. Bir insan ne kadar zengin ve ne kadar yüksek mevki sahibi olursa olsun terbiyeli kadını olmazsa bahtsızdır. Zira baht, aile içinde rahat yaşamaktan ibarettir. Aile içinde rahat görmeyen bir insan aile hâricinde asla rahat görmez. Bu sebepten dolayıdır ki kadınların terbiyeli olmaları zarûrî bir şey olup bunun faydası bütün millete âittir. Lakin kadınlar için lâzım olan ilim ve zarûrî olan terbiye nasıl şeydir?...

Hiç şüphe yoktur ki kadınlar için lâzım olan ilim ve terbiyeden maksat kendini, vazifelerini bilmek ve fazilet öğrenmek ve sonra bunlar ile güzel surette amel etmektir. İnsanları mesûd edecek şey, yalnız ilim olmayıp belki ilim ile birlikte olan fazilettir. Fazilet ise hüsn-i ahlâk demektir. İnsanları mesûd edecek şey kendi vazifesini bilmek ve bildiğini hüsn surette edâ etmektir. Fazilet, yani hüsn-i ahlâk olmaz ise ilim ağacının yemiş vermeyeceği herkese malûmdur.

İnsanların saadetleri terbiyeye merbuttur. Terbiye de kadınlar elinde olduğundan bilumum milleti terbiyeli etmek ve hüsn-i ahlak sahibi eylemek kadınlara terbiye vermek ve bundan başka lazım olan terbiyeyi çocuklarına verebilecek mertebeye yükseltmek lazımdır. Eğer kadınlar arasına terbiye ve ilim dağılmış olursa, birinci maksadımız olan terbiye ve hüsn-i ahlak çocuklara intikal eder. Süratle kavim ve kabile ve millet arasına dağılıp az zaman zarfında da kök salmış olur. Tekmîl-i âdem evladına en evvel ders verenlerin ve en ehemmiyetli şeyler hakkında muallimelik edenlerin ilim ve terbiyeden mahrum kalmalarını doğru bulmak, binlerce insanları götürecek bir vapuru kör ve cahil bir adama emanet ederek yola çıkarmak gibidir!...

Kadınların terbiyesi son derece lazım iken bizlerde bu hususa katiyen ehemmiyet verilmemiştir.

Kadınları terbiye edip kadınlar vasıtasıyla bütün kabileye hüsn-i ahlak tohumu saçmak fikri dünyanın her tarafında taammüm ettiği halde bizlerde bazı kimselerde “kadınlara ilim öğretmek bozukluğa ve ahlaksızlığa sebep olacak” diye bir batıl itikadın bulunması teessüf edilecek hallerdendir. İlimli erkeklerden bazı vakitler o derece büyük kabahatler sâdır olur ki bunlara “âlim oldukları halde böyle kabahati yaptılar” denilmez. İlimli kadınlardan da fenalık sâdır olursa “yaptıkları fenalıklara sebep ilimleri oldu” demek olmaması gerektir.

Fenalıklara sebep, gerek erkekte gerekse kadında olsun, ilim ve faziletin yokluğudur. Bununla beraber bazı zaman ilimli kimselerden de kabahat sâdır olur. Kadınlara ilim öğretmek zararlıdır demek, tamamıyla haksızdır.

Çünkü insanların nısfını teşkil eden ve her bir şeye kabiliyetli olan insanları -yani kadınları- ilimden bî-behre bırakmak bilumum âdem çocuğunu terbiyeden mahrum etmeye sebep olur. Çocuklarına terbiye veremeyen ve hüsn-i ahlak öğretemeyen kadından fayda görülmediği şöyle dursun kan ağlatacak derecede zarar görülür. Zira bu gibi kadınlar millet içinde taun mikroplarından muzır insanlar yetiştirirler.

Terbiyesizlik ise ayrı bir talime muhtaç olmayıp, belki terbiye vermemek terbiyesizlik öğretmek demektir. İş bununla da kalmaz hatta terbiyesiz olan kadınlar çocuklarına terbiye vermek iktidarından mahrum olduklarına bakmayıp, tıp ilminden mahrum olan bir tabip gibi, idarelerinde bulunan çocukları tabii hallerinde bırakmayıp, terbiye etmek sıfatıyla en büyük

terbiyesizliklere sebep olacak fesad-ı ahlak dersi verirler. Böyle çocuklar hiçbir vakit ıslâh edilemeyecek derecede bozuk olarak yetişirler.

Tabii hallerinde kalmış çocukları güzel mektepler ve hüsn-i ahlak sahibi muallimler vasıtasıyla ıslah etmek kolay olur. Lakin terbiyesiz kadınlardan terbiye almış çocukları ıslâh etmek müşküldür. Zira çocuk, anadan aldığı terbiyesini, ömrü olduğu müddetçe terk edemez. Terbiyesiz kadınlar kucağında terbiye almış çocuklar mektebe girip ilim tahsil ettikleri halde tabiatları bozulduğundan dolayı ilimlerini de fena şeylere alet ederler.

Bazı kimseler için çocuğunun olmasıyla malının telef olması arasında hiçbir fark yoktur. Mümkün olsa, bütün dünyasını feda edip çocuğun sıhhat ve selametini satın almak ister. İş bu merkezde olduğu halde ölümden daha korkunç bir korkudan halas etmek için lazım olduğu derecede uğraşmaz. Bir çocuğun dinine lakayıt ana ve babasına kabil-i muamele edici olması ve hayatını bozuk ahlak üzerine bina etmesi ölümden daha korkunç olduğuna hiç kimsenin şüphesi olmasa gerek. Kendisine hayırlı halef yetiştirip ihtiyarladığı vakit onun şefkati gölgesinde rahat hayat geçirmek niyetiyle büyüttüğü çocuğundan fena muamele görmekte olan baba ve ananın öyle çocuklarının dünyada yaşamasında ne gibi fayda olur? Keşke tezevvüç etmemiş olsaydım, dünyaya gelmezdim diye azap içinde bulunan ana ve babalar dünyada az mıdır? Halbuki böyle azaplara çok vakitte baba ve anaların kendileri sebep olmaktadır. Hiçbir vakit de çocuklarına lazım olduğu terbiyeyi vermeyip müsâhele ettiklerinden böyle şeylere bâis olurlar. İş böyle olunca kadınlara terbiye vermenin zerre kadar ihmali caiz olmayan lüzumlu bir şey olduğu anlaşılır. Kadınların ziynetleri: kadife eteklikleri, ipek gömlekleri, altın bilezikleri değil belki terbiyesidir.

III

Çocuk Terbiyesi ve Kadın

Ana olmak büyük bir nimet ve nazîri olmayan bir şeref olduğunda şüphe yoktur. Böyle şeref ana olma vazifesini ve kadınlık hizmetlerini yerine getirenlere aittir. Çocuğu terbiye etmek usulüne aşina olmak -yazmak, öğretmek- kadınlar için bilinmesi lazım olan sanatlar ile ev idare etmek usulünü bilmek, güzel ve bozuk ahlakın ne olduğunu anlamak kadınların başlıca

vazifelerindendir.

Lazım olan şey kadınların kumaşlara gömülüp ipek ve sırmalara bürünüp ziyafetlerde vakit geçirmeleri değil, belki kendilerine emanet edilmiş çocukları -çünkü çocuklar analar elinde kıymetli emanetlerdir- ve kendilerine has olan hizmetleri kusursuz idare etmeleridir.

Çocuk terbiyesi; hıfzıssıhha, ilm-i ahlak, ilm-i ruh ve esasât-ı diniyye gibi çok şeyleri bilmek uzun tecrübelere muhtaç olduğundan bu şeyler hakkında biraz malumatı olmak için çalışmak kadınlara ait bir vazifedir.

Vaktinde emzirmek, vaktinde uyutmak, icap ettiği vakit yıkamak, elbiselerini temiz tutmak ve güzel surette büyötmek ve güzel ahlaka sahip etmek, yürümeye ve söylemeye başladığı vakit ayrıca dikkat etmek lazımdır.

Çocuklara edep öğretmek lazım olduğuna şüphe yok ise de bu hizmetin büyük kısmını tekrar söyleyelim.

Analara ait olup bunun için bu hususta düstûru'l-amel olacak şeyleri de bilmek gerektir. Çocuğu terbiye etmek hiddet ve şiddet ile değil belki hilm, sabır ve basiret ile olmalıdır. Bundan çocuğu kendi haline bırakmak lazım olacağı anlaşılmasın!. Kendisine gelecek zarar ile faideyi anlayamayan bu genç mahluka nezaret etmemek büyük hatadır. Bunları sertlik ile yumuşaklık ortasında olan “adalet” yolu ile terbiye etmek lazımdır. Adalet ölçüsü; anası tarafından edilen nasihatleri ceza ve azaptan korkmasıyla değil, belki bu hürmetli hamisine inanmasıyla olur. Kardeş ve kabile ile kavim ve milleti sevmeyi, her bir büyük ve küçük kimselerle lazım olan muamelede bulunmayı çocukların kanlarına süt ile birlikte karıştırmak her şeyden evvel elzemdir. Bu gibi hizmetlerin çoğu ve bu hizmetlerdeki mesuliyet kadınlarındır. Büyük zat: “Bir kadının aklınıölçeceğiniz vakit himayesinde olan çocuklarına bakınız!” demiş. Sokakta gezdiğimiz yahut bazı evlere gittiğimiz vakit melek gibi masum ve gönüllerimizi teshir etmekte olan terbiyeli çocuklara rast geldiğimiz gibi terbiyesizlerini de görmekteyiz.

Ah bu sonraki çocuklar, gönüllerimizi ne kadar meys ediyorlar!. Bunların böyle bedbaht olmalarına analarının fena terbiyeli olduğu hatırıma gelince yesimiz artıyor.

Her istediği şeyi, bhusus ağlayarak istediği vakitte, vermek ve bunun aksine çocuğun hiçbir sözünü dinlememek, ifrat derecede sevmek, adetten fazla kendisini methetmek, her hareket ve her muamelesini tahsin etmek, cicili bicili şeyler giymeyi öğretmek ve her vakit lezzetli şeyler yedirmek çocuğun ahlakını bozmaya en ziyade tesir eden sebeplerdir. Tembelliği mekruh göstermek, içtihat ve neşâtı kemalat diye bildirmek, kendisinden büyüklere hürmet etmeyi ve küçüklere merhametli olmayı öğretmek, gönüllerinden haset, düşmanlık, tekebbür, gıybet ve yalan söylemek gibi bozukluklarını çıkarıp bunların yerine hakkaniyet, sebat, iktisat ve adalet tohumları saçmalıdır.

Çocuğun güzel ahlaklı olması istenilirse bunlar yapılmalıdır. Saçılmış şeyler bir gün gelir elbette kemal bulur.

Kadınların vazifeleri malum şeyler olduğu ve çocuklarının da güzel terbiyeli olmalarını arzu ettikleri halde usûl-i terbiyeden bihaber olurlarsa gözlerinin nuru olan çocuklarına en fena ahlakı öğretirler. Çünkü çocuklarını toplayıp da “şöyle olunuz, böyle olmayınız” gibi misal getirerek kuru söz söylemek akıl kârı ve talim değildir.

Talim, talim edecek kimsenin tekmîl-i harekât ve efâli altında olanlara ders vermektir. Fiil ile olan derslerden çocuklara misal ile olacak derslere nispetle daha fazla tesiri olur. Bunun için bir kadın her ne kadar kuru söz ile çocuğuna güzel şeyler öğretir ise de fiili fena ise fena ahlak öğretici addedilir.

Zira genç çocuklar baba ve anasından gördükleri şeyleri hemen taklit ederler. Ana babanın ahlâkı çocuklara bir tabiat hükmüne geçer. Fena ve ayıp şeyleri çocukları karşısında çocuklara göstererek yapmak aynı işleri onlara yaptırmak için öğretmek demektir.

Mesela sarhoşun arabaya binip de arabayı çocuğuna koşturması, sokaktan sarhoş olarak cansız ağaç gibi hareketsiz gelen babanın çocuğuna: “Ey ciğerim, ey evladım, sen de benim gibi içki içmeyi âdet et! Bu dünyaya gelip de arkadaşlarım arasında itibarım olmadığı gibi sen de bedbahtane yaşa” diye azgınlık öğretmesi hiçbir zaman iyi değildir. İnsana böylelerinin çocuğu olmaktan dört ayaklı hayvan olması daha hayırlıdır.

Fena ahlakın babadan oğluna miras kalmasının sebebi işte budur. Birbirine hürmet etmeyen baba ve ananın çocukları hiç kimseye de hürmet etmezler. Zira baba ve analarından fena

amel öğrenmiş olurlar. Bir baba çocuklarının gözleri önünde analarına dayak atarsa veyahut anaları babalarına karşı bağırırsa çocukları karşısında bunların zerre kadar itibarları kalmaz. Malumatlı babalar, münsif kadınlar tarafından terbiye edilen milletin çocukları güzel ahlaklı, şad, gayretli, doğru fikirli, salim bedenli, âli tabiatlı ve her türlü hayırlı işlere müsta'id olarak yetişirler.

Alınlarındaki: "Bizler gelecek günün babaları, bu milletin hami ve hadimleriyiz, Cenab-ı Hak bize yardımcı olur" ibarelerini herkes okuyabilir. Bu gibi analar ve böyle kaldıkları terbiyesinden mahrum kalmış milletin çocukları her türlü fenalıklara müsta'id olarak yetişirler ve yetiştikleri vakitte de fayda beklenilmeyecek derecede muzır insan olurlar. Yani âlimleri hakiki âlim olmaktan başka: tilki kadar hilekar, riyakar ve müdahin; tüccarları yalancı ve hain; zenginleri zenginliklerini sefahate ihsan edici; fakirleri mütekebbir ve yalan yere şهادet edici; talebesi hünersiz ve ahlaksız; kadınları ahmak ve idaresiz; büyükleri şefkatsiz, küçükleri itaatsiz olur.

Maba'di var

Hazırlayan: Hasan Hüseyin Mak

Editör: Ömer Faruk Güneş

Link: https://isamveri.org/pdfosm/D03175/1344_08/1344_08_190-195.pdf